

**СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК**

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. IX св. 7—10

БЕОГРАД 1959

САДРЖАЈ

	Страна
1. <i>А. Белић</i> : Поводом Ракићева језика	217
2. <i>М. Сивановић</i> : О језику у једном приказу и поводом тога језика	220
3. <i>Б. Милановић</i> : Употреба предлога <i>код</i> (с генитивом) уз глаголе кретања	227
4. <i>Милош С. Московљевић</i> : У коју категорију речи спада реч „као“?	243
5. <i>Срећен Живковић</i> : Деоба глагола по објекту	250
6. <i>Милија Сивањић</i> : Из акцентологије	257
7. <i>Св. Марковић</i> : Промена туђих личних имена и презимена	265
8. <i>Н. С. Половина</i> : Вуков Немачко-српски речник	274
9. <i>С. Машић</i> : Из Вукова преводња	280
10. <i>Павле Илић</i> : О питању смедеревско-вршачког дијалекта	283
11. <i>И. Григасић</i> : Покретно <i>а</i> на крају неких предлога као диференцијални семантички знак	291
12. <i>Пешић Сладојевић</i> : О рефлексу краткога <i>ѡ</i> иза <i>р</i> у књижевном језику јужнога изговора	302
13. <i>Мићар Пешићан</i> : О месту енкспитике у реченици	305
14. Језичке поуке	312
15. Регистар	321

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник академик д-р АЛЕКСАНДАР БЕЛИЋ
Секретар Уређивачког одбора — Берислав М. Николић

— Научно дело —

ИЗДАВАЧКА УСТАНОВА
БЕОГРАД

Слог: „Научно дело“, Београд, Вука Караџића 5.
Штампана и понез Графичког предузета „Академија“, Београд, Космајска 28

ИЗ ПРАВОПИСНЕ ПРАКСЕ: ПРОМЕНА ТУЋИХ ЛИЧНИХ ИМЕНА И ПРЕЗИМЕНА

У Нацрту новог, јединственог правописа једно повеће поглавље посвећено је питању туђих речи, посебно властитим именима. Поред начина писања ових речи дата су и правила за њихову промену. Али та правила се односе само на имена и презимена кад се појединачно употребљавају; о промени њиховој кад се заједно употреби име и презиме дато је једно кратко правило које својом формулацијом не обавезује да буде доследно примењено. У параграфу 167 у тач. i) стоји: „Ако се уз презиме спомиње и име, обично се мења и једно и друго“¹. Судећи по прилогу *обично*, правопис дозвољава и могућност да се један део, свакако име, не мења. Међутим, примери који су дати уз правило (чланак Andréa Vaillanta, дела Jeana Jacquesa Rousseaua, репортажа Eгона Ервина Kисча²) сви су за случај мењања оба дела; за могућност да име остане неизмењено у зависним падежима нема илустрације.

Треба ли из овакве стилизације схватити да је мењање имена уз презиме *убичајено*, али да није обавезно, тј. да се свако име може и мењати и не мењати, и да је оно прво обичније? Или се пак хтело рећи да се једна имена мењају, а друга не мењају?

Дати примери указују на то да се мислило на оно прво а избор примера је усмерен на то да покаже баш оне случајеве у којима у пракси има највише колебања, као што је напр. име

¹ Овде се вероватно имају на уму само мушка имена, јер су презимена уз женска имена увек непроменљива.

² Правило о мењању имена уз презиме дато је у Нацрту само у одељку о изворном писању имена. У одељку о фонетском писању (т. 168 и даље) о томе се ништа не говори — оно се, ваљда, само по себи разуме.

које по своме завршетку, *-е*, одудара од наших имена и које зато често у писању остаје непроменљиво (чланак *Андре Вајана*), или пак два имена уз презиме, која имена пракса такође често не мења (дела *Жан Жак Русо*³).

Мислим да је ово питање требало посматрати и из оног другог аспекта: када се име уз презиме *може* мењати, — и да га тада *треба* мењати, а када се *не може* мењати. Ово је потребно зато да би се једном изашло из неуједначености која у том погледу влада код нас, нарочито у штампи, у којој се најјаче одражава нестабилност у промени страних личних (мушких) имена уз презиме. Усто, критерији појединих листова прилично се разликују. Из примера који ће се ниже навести види се како у том погледу стоје два београдска дневна листа, Борба и Политика, а и разлика у њиховим критеријима.

У једној краткој вести у Борби од двадесетак редова читамо овакве две реченице: „Званично је саопштено да су британски ловци на млазни погон бомбардовали и уништили кућу *Аскер Шаифа*“ и: „Британске власти оптужују *Аскера Шаифа* да је вршио нападе...“ (25 VII, стр. 3). Дакле, једном име у непроменљивом облику уз презиме у генитиву, а други пут оба дела у генитиву.

Ово је карактеристичан пример за који се може без икаква ограничења дати правило да се име уз презиме *мора* мењати. Име *Аскер* по свом гласовном склопу, односно својим сугласничким завршетком, слаже се са великом већином наших мушких имена, а то значи да, као и та имена, треба да се мења као именица м. рода на сугласник. И не само то. Иста ова именица, *аскер*, арапског порекла, ушла је у наш језик као заједничка именица у значењу: војник, војска (Исп.: „Да оставим тебе код аскера“ К. Херман, Нар. пјесме I, 252; „Нагонећи аскер на јунаштво“ Нар. пјесме 9, 69) и има нормалну промену наших именица м. рода са сугласничким завршетком. То исто вреди и за име *Аскер*, што нам, уосталом, потврђује други од два цитирана примера.

³ У француском језику два имена се везују цртицом (напр. Jean-Jacques Rousseau), што упућује на претпоставку да би, можда, оваква француска имена требало сматрати неком врстом полусложеница, са непроменљивим првим делом, дакле *Jean-Jacquesa Rousseaua*, одн. *Жан-Жака Русоа* и сл.

У случајевима сличним овоме са именом *Аскер*, тј. када је неко м. име гласовно блиско нашим именима на сугласник, сарадници поменутих листова најчешће стављају оба дела, тј. и име, у одговарајући падежни облик (Дело Самјуела Бекета, одабрана дела Артура Рембоа, дело француског писца Албера Камуја, Протест је уручен Дагу Хамаршелду, енглеског романописца Џојса Керија, кабинет Жака Сустела, претседника Жоржа Бидоа, Дописнику Мајклу Адамсу, суђење Лују де Сансу, од Жана Габена, планови Ралфа Валонеа, са Жераром Филипом, и сл.). Али поред ових, наилазимо и на оне друге са непромењеним обликом имена у зависним падежима (Прича о *Глен Милеру*, са *Ив Монтианом* (Политика 26 VII 1958, 8), „Добру дружину“ са *Жан Габеном* (2 VIII, 8), Он потсећа на *Марк Твена* (10 VIII, 17), „Закон линча“ са *Сиенсер Трасијем* (25 VIII), Филм редитеља *Луис Мајлстона* (1 IX), Они што увече ватрено навијају за *Дон Вејна* . . . *попа-Ђиру*⁴ (Борба 22 VII) и сл.) Као што видимо, претежно у написима о филму.

За наше питање карактеристична је следећа реченица из Политике: „Заузима равноправно место крај *Жоржа Дилјамела*, *Франсоа Моријака*, *Жил Ромена*, *Колет*, *Франциса Каркоа*, *Андре Мороа* (28 VII 1958, 8). Од два једносложна имена са сугласничким завршетком једно има генитивни наставак *-а*, *Жоржа*, а друго је непроменљиво, иако би *Жила Ромена* потпуно било у складу са духом и законима нашег језика и слагало би се са обликом *Жоржа*.

Питање промене француског имена *Андре* (в. о томе ниже), иако оно не улази у ову категорију имена, са сугласничким завршетком, везано је за раније поменуто правило у Нацрту правописа, јер је баш то име узето за пример да се име уз презиме обично мења (исп.: чланак *Andréa Vaillanta*).

Иако питање промене страних личних имена на сугласник не би требало да буде спорно, с обзиром на њихов гласовни склоп, који омогућава несметано додавање наших падежних наставака и да, према томе, за њих није ни потребно оно ограни-

⁴ Овде је аутор поступио управо обрнуто: страно име је оставио неизмењено, а нашу реч, заједничку именицу којој је индеклинабилност у склопу једног имена означена цртицом (поп-Ђиру), ставио је у падежни блик.

чење у правилу садржано у речи *обично*, примери из штампе нам показују да се, под утицајем непроменљивог облика ових имена (и презимена) у изворном (несловенском) језику, у коме је падежни облик одређен чланом, јавља и употреба њихова без падежног наставка, односно наставак се додаје само на презиме⁵.

Посебну категорију чине она страна имена која својим обликом отступају од типова наших имена. То су пре свега имена на *-и* (напр. Анри, Ги, Антони, Џими, Џони, Хари и сл.) и она на *-е* (Андре, Рене, Роже и сл.). Код њих се нарочито осећа колебљивост у промени уз презиме: у Борби је врло јако изражена тенденција ка додавању падежног наставка, са уметањем прелазног *ј* иза *и*, у Политици пак ова су имена најчешће у непроменљивом облику, врло ретко са падежним наставком.

Борба: Други део социјалиста гласао је са *Гијом Молеом* (2 VI 1958, 1), Учешће *Гија Молеа* (2 VI, 9), Претседник Тито честитао *Ренеу Кошију* празник 14 јул (14 VII, 1), Одабрана дела *Андре Брейтона* (16 VI, 4), Режим премијера *Нурија Саида* (15 VII, 1), Од стране бившег премијера *Нурија ел Саида* (18 VII, 1), Положај садашњег претседника *Самија Солха* неодржив (4 VIII, 1), У режији *Анџонија Мана* (26 VIII, 3), Поводом смрти *Рожеа Маршена ди Гара* (26 VIII, 4), Ту су и Јапанци са филмом *Хиршија Имагакија* (25 VIII, 5), Филм са *Гаријем Кујером* (25 VIII, 5), Филм режисера *Енџонија Мена*⁶ (25 VIII, 5), Имена великих звезда: *Анџонија Квина* и Софије Лорен (5 IX, 3), Она своју одбрану поверава адвокату *Андреу Гобинеу* (5 IX, 3), Између *Боби Фишера* и Матановића (5 IX, 5), Америчком шампиону *Бобију Фишеру* (10 IX, 5), Поред *Бобија Фишера* (10 IX, 5), Пред сусрет са *Боби Фишером* (12 IX, 5), А посебно *Бобија Фишера* (13 IX, 5), Реч *Алија Шукрије* (20 IX, 1), Краћи напис о *Бобију Фишеру* (22 IX, 10), Филм *Стивенлија Кремера* (13 X, 5) и сл.

Политика: Са звиждуцима који су били намењени *Ги Молеу* (4 VII 1958, 5), Можете да одете до *Ги Молеа* (5 VII, 7),

⁵ У нашем језику такво срастање имена и презимена у једну морфолошку целину имамо, доста ретко, кад презиме стоји испред имена, исп. у Белићеву Правопису пример *Краљевић-Марку*.

⁶ Различит изговор енглеског *a* у затвореном слогу (као *a* и *e*) нема овде неког значаја.

У пратњи *Ги Молеа*, а не *Жака Сусџела* (5 VII, 7), Бившем британском премијеру *Анџони Идну* (5 VII, 8), Потези *Нури Саида* (11 VII, 1), Честитка претседника Тита *Рене Коџију* (14 VII, 1), Режим премијера *Нури Саида* (16 VII, 1), Заједно са *Нури Саидом* (16 VII, 1), Директора *Луиђија Ананџиџа* (19 VII, 8), Америчких глумаца Ван Хефлина и *Џефри Хорна* (19 VII, 8), Бившу резиденцију *Нури Саида* (23 VII, 1), Министра *Али Сабрија* (23 VII, 3), За време *Нури Саида* (27 VII, 3), „Пигмалион“ са *Лесли Хауардом* (2 VIII, 8), Положај премијера *Сами Солха* неодржив (4 VIII, 2), Кад је маса ухватила *Нури Саида* (7 VIII, 3), Поред *Били Греама* (8 VIII, 3), Сем . . . *Роже-а Вадима* (11 VIII, 10), „Сенке подземља“ с *Хари Пилом* (16 VIII, 8), Захваљујући *Рене Клеру* (4 IX, 9), Са *Гари Кујером* у главној улози (3 IX, 8), Филм америчког редитеља *Анџони Мана* (8 IX, 8), Писмо *Ги Молеа* (3 IX, 3), Говор *Али Шукрије* (20 IX, 3), Дело режисера *Сџенли Крамера* (6 X, 11) и сл.

Наведени примери показују да два београдска дневника стоје у очигледној супротности у погледу промене ових имена. Сваки има свој одређени став, свој принцип који се готово доследно примењује. Ако бисмо на основу тога хтели да дамо неки закључак, за ову категорију имена не бисмо могли усвојити правило из Нацрта. Очигледно је да овде правила нема, односно ова имена се могу мењати или не мењати, што зависи од језичког осећања или личног нахођења појединца. Уколико бисмо желели да заузмемо одлучнији став, да дамо неку норму (а у правопису је то неизбежно), питање је коме треба дати за право: Борби, што мења ову категорију личних имена, или Политици, што је доследна у мењању њихову.

Одговор на ово питање наћи ћемо у следећој чињеници: сва се ова имена, кад се употребе сама, без презимена, могу и морају мењати (од *Гија*, са *Гаријем*, о *Антонију* и сл.)⁷. Та чињеница говори у прилог Борбину ставу. Ако се ова имена мењају у самосталној употреби, а наша се мушка имена увек мењају уз презиме, онда се она, та страна имена, могу мењати и кад стоје уз презиме.

⁷ И овде треба указати на то да су у Нацрту дата правила за мењање имена само у одељку о њихову изворном писању, ваљда зато што је ту промена компликованија.

Истина је да се нека имена у промени изједначају са нашим именима (тако се напр. падежни облици имена *Анџони* поистовећују са облицима имена *Анџоније*, а *Марк* се у косим падежима изједначаје са нашим именом *Марко*, као и *Ив* са нашим *Ива*. Међутим, још увек остаје разлика у изговору (*Анџонија* и *Анџонија*, *Мџрку* и *Мџрку*, *Јвом* и *Јвом*).

Али има и супротних појава. Напр. француско име *Андре*, ако у генитиву остане неизмењено, изједначаће се са генитивом нашег имена *Андре* (*Андреа Брејона: Андре Брејона*), а разликоваће се од њега изговором (*Андрѐ* и *Андрѐ*).

Неког посебног разлога да се ова имена не мењају изгледа да нема.

Има имена, ретких, која се у оваквој употреби не могу мењати, а што је условљено њиховим гласовним склопом. То су напр. мушка имена типа *Франсоа*, тј. она која се завршавају на два вокала (исп.: Са *Франсоа Моријаком*, Борба 2 VI, 1). Она се не мењају ни када се самостално употребе.

У поменутом правилу из Нацрта правописа од три дата примера само је један састављен од једног имена и презимена, а два су троделна, са два имена уз презиме. И сва три дела су дата у падежним облицима, тј. мењају се (дела *Жана Жака Русоа*, репортажа *Егона Ервина Кнша*). И добро је што су састављачи Нацрта то учинили, јер баш у погледу ових имена влада у нашој штампи велико шаренило, а у нашем језику су врло ретки узорци. Уколико их пак има, они недвосмислено говоре за оно што је дато и у Нацрту, тј. да се сва три дела мењају (напр. Ксавера Шандора Ђалског, са Силвијем Страхимиром Крањчевићем, о Ивану Горану Ковачићу).

На страницама наше штампе свакодневно се у знатном броју помињу личности са два имена уз презиме, познати државници и политичари, као што су Џон Фостер Далс, Гамал Абдел Насер, Абдел Карим Касем, Франц Јозеф Штраус, Абдел Фатах Ибрахим и сл.

У каквим се облицима ова имена јављају у два београдска листа, нека покажу следећи примери:

Из Борбе: Са *Жаном Полом Сарџром*⁸ (2 VI, 1), Са претседником УАР *Гамалом Абделом Насером* (4 VII, 1), Министру

⁸ Види напомену 3).

Џону Фосџеру Далсу (4 VII, 1), У част претседника Гамала Абдела Насера (6 VII, 1), Поводом посете претседника Гамала Абдела Насера (15 VII, 2), На челу са Абдул Керимом ел Касемом (15 VII, 1), Једном од бивших чланова национал-демократске странке Абделу Габеру ел Гомардију (18 VII, 1), Претседнику ирачке владе Абдел Карим Касему (21 VII, 2), Британске власти свргнуле су султана од Лахеџа Алија Абдела Карима (9 VIII, 3), У филму Клода Ойона Ларе (25 VIII, 5), У режији Ларца Ерика Кјелгрена (26 VIII, 3), Генерала Абдул Керим Касема (27 VIII, 2).

Из Политике: Гамала Абдела Насера дочекао претседник Тито (3 VII, 1), Ручак у част Гамала Абдела Насера (3 VII, 1), Пријем у част адмирала Абдел Фаттах Ибрахима (4 VII, 5), Јахта претседника Гамал Абдел Насера (5 VII, 5), Боравак Гамал Абдел Насера у нашој земљи (5 VII, 8), Претседника Гамала Абдела Насера (6 VII, 1), Дискусија између Буржес-Монурија... и Франца Јозефа Штрауса (10 VII, 4), Примио је амбасадора Индије Али Јавар Џанга (12 VII, 2), Влада с генералом Абдулом ел Касемом Насаром на челу (16 VII, 1), Претседнику владе Абдел Керим ел Касаму (17 VII, 1), Претседнику Гамалу Абделу Насеру (17 VII, 1), Делегација на челу са пуковником Абделом Салемом Арефом... састала се са претседником Гамал Абдел Насером (24 VII, 3), Џону Фосџеру Далсу спремају хладан дочек у Бону (26 VII, 3), У којој се осећа утицај Дејвид Јорк Грифиџа (31 VIII, 18) и др.

И у овој категорији имена тенденција ка непроменљивости њиховој јаче је испољена у Политици. Међутим, у оба листа има доста колебања, које се нарочито огледа у писању једног истог имена час на један, а час на други начин. То је колебање особито изразито кад се неко име први пут појави, па се још нема одређен критериј о начину на који ће се писати (случај са именом првог претседника владе Ирачке Републике).

Једини начин да се изађе из овог несређеног стања у погледу употребе страних имена уз презиме јесте нормирање. Постоје две могућности: прилагођавање страних имена правилима нашег језика, као што је у Нацрту речено за страна имена кад стоје сама („Опће је правило да се туђа властита имена мењају по правилима нашег језика“, т. 167а), а то значи мењање оба дела, са указивањем на могућна отступања, или, као друга мо-

гућност, задржавање имена у непроменљивом облику. Тада не бисмо у истом листу и у истом чланку читали о посети *Гамал Абдел Насера* и *Гамала Абдела Насера*, нити би нам Борба саопштавала да је упућен телеграм *Ренеу Коиџију*, а Политика *Рене Коиџију*, а исти је однос и кад та два листа пишу о положају владе *Сами(ја) Солха* или о говору *Али(ја) Шукрије* итд.

Постоји и друго решење (ако се то може назвати решењем): оставити овако како је данас, тј. препустити да једна од ове две могућности потисне ону другу, своју супротност, другим речима, пустити времену да оно одлучи.

Иако два београдска листа имају свој редакцијски критериј, ипак често избијају индивидуални ставови сарадника, који претстављају две крајности. Тако једном читамо: „Фантастични снови *Жила Верна*“ (Полит. 13 VIII, 3) где имамо падежни облик имена једнога писца које смо навикли да употребљавамо у непроменљивом облику (*Жил Верна*, *Жил Верну* итд.), а други пут: „Два филма с *Вийорио де Сиком*“ (Полит. 16 VIII, 8), где имамо име које ће мало ко употребити овако, без падежног наставка, с обзиром на то да је промена његова сасвим обична (*Вийорио*, *Вийорија*, *Вийоријем* итд.).

Изван овога спора о променљивости и непроменљивости стоје кинеска, индокинеска, бурманска и друга имена која су једно-сложна. Мења се само завршни део: *Чанг Кај Шек(а)*, *Чу Ен Лај(у)*, *Хо ши Мин(ом)*, *У Ну(а)*, *Не Вин(у)* и сл.

У Нацрту је поред начина писања и промене страних имена разрађено и питање присвојних придева од ових имена. Међутим, пракса је наметнула још један проблем: извођење присвојног придева од имена и презимена заједно. У нашем језику тога нема. Присвојни придев се може начинити само од имена или од презимена; припадање имену и презимену исказује се посесивним генитивом. У штампи, међутим, често се налазе примери са присвојним придевом од имена и презимена као целине. (За време *Нури Саидове* владавине, *Фриц Лангов* „Тестамент“, *Рене Клеров* филм, *Чанг Кај Шеково* Министарство одбране, и сл.).

Ово је, без сумње, у тесној вези са питањем непроменљивости имена уз презиме и условљено је том непроменљивошћу. У синтагми *Филм Рене Клера* зависни члан нам је полусложеница *Рене-Клера* од које настаје придев *Рене-Клеров*, као што у син-

тагми *браћ чика-Марка* посесивни генитив *чика-Марка* прелази у посесивни придев *чика-Марков* (брат). И као што се ово пише са цртицом, тако би и присвојне придеве начињене од туђег имена са презименом требало писати са цртицом (*Рене-Клеров*, *Нури-Саидов*, *Фриц-Лангов*, *Чанг-Кај-Шеков* итд.).

Посебно је питање да ли би и име са презименом кад се оно прво употреби у непроменљивом облику требало такође писати са цртицом (Писмо *Ги-Молга*, са *Гари-Куйером*, захваљујући *Рене-Клеру*, Посета *Гамал-Абдел-Насера* и сл.).

1 XI 1958

Св. Марковић